

2. POLITICKÉ ROZHODOVÁNÍ

Úvod

- Ve skutečném světě při tvorbě reálných politik neexistuje sociální plánovač, který by se snažil maximalizovat užitek všech zúčastněných.
- Namísto něj existuje politický mechanismus, který musí ve světě nedokonalých informací vybalancovat konfliktní zájmy.

Rozhodovací proces

Různé skupiny občanů mají různé preference ohledně politik → existují konflikty názorů ohledně konkrétní podoby hospodářské politiky → musí existovat nějaký mechanismus pro výběr politiky.

Kolektivní volba = mechanismus pro agregaci individuálních preferencí do jedné kolektivní politiky. Nikoliv ve smyslu technické agregace preferencí, ale ve smyslu politického rozhodování.

Public choice (veřejná volba)

Public choice = disciplína, která se zabývá studiem mechanismů kolektivní volby pomocí nástrojů ekonomické analýzy

*Reference: D.C.Mueller (2003): Public Choice.
Cambridge University Press*

Aplikace: Voličská podpora a podíl na moci u politických stran

Znamená více voličů pro politickou stranu větší podíl na vládnutí (rozhodování)?

- Obvykle ano v systému dvou politických stran
- Ne nutně v systému více politických stran.
- Příklad: 3 politické strany. Volební výsledek: A: 45%; B: 30%; C: 25% → Které strany utvoří vládní koalici?

Aplikace: Výsledky parlamentních voleb ČR

	2010	2006	2002	1998
ČSSD	22,1	32,3	30,2	32,3
ODS	20,2	35,4	24,5	27,7
TOP 09	16,7	X	X	X
VV	10,9	X	X	X
KSČM	11,3	12,8	18,5	11,0
KDU	X	7,2	X	9,0
SZ	X	6,3	X	X
US(+KDU ⁰²)	X	X	14,2	8,6

*Legenda: Procentuální výsledky politických stran ve volbách.
Červeně vyznačeny strany, které zformulovaly vládu.*

2.1. VÝBĚR ROZHODOVACÍHO MECHANISMU

Ústava

Funkce:

- 1) Vymezit základní svobody
- 2) Limitovat vládní moc
- 3) Regulovat tvorbu politik

„Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ Ústava ČR

Ústava: Regulace politik

- Zákony stanovuje Parlament
- Dodržování zákonů hlídají Soudy
- Fiskální politiku provádí Vláda
- Monetární politiku provádí ČNB

Kontrolní a vyrovnávací mechanismy

- Překrývající se rozhodování
- Rozdělení moci (výkonná, zákonodárná, soudní)

*"Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely. Great men are almost always bad men."
Lord Acton*

- Kontrolní a vyrovnávací mechanismy fungují oběma směry (brání zneužití moci ale současně blokují její efektivní použití)

Rozdělení moci x sdílená autorita

Rozdělení mocí → vybraný subjekt má výhradní autoritu při rozhodování ve vymezené oblasti

Sdílená autorita → více subjektů má rozhodovací pravomoci ve stejné oblasti.

Proč existuje vláda? (1)

„At base, political or collective action under the individualistic view of the state is much the same as the mutually beneficial exchange relationship of individuals in the market. Two or more individuals find it mutually advantageous to join forces to accomplish certain common purposes.“

Buchanan-Tullock (1962): The Calculus of Consent.

Proč existuje vláda? (2)

„The first question public choice asks is why rational self-interested individuals would create the institutions of government. The answer usually given is that there exist situations... in which the independent, self-interested actions of each individual lead to outcomes that are Pareto inferior to what could be achieved through cooperative agreement.“

Mueller (1997): Perspectives in Public Choice.

Kooperace a rozhodování

Avšak ne všichni jednotlivci budou mít ze vzájemné spolupráce stejný prospěch v každé variantě spolupráce, proto bude klíčové, jakým způsobem bude rozhodováno o pravidlech spolupráce.

Jak probíhá rozhodování?

- jednomyslně (ve velmi malých skupinách)
- majoritně (ve větších skupinách – **přímá demokracie**)
- zastupitelsky (a majoritně) (ve velkých skupinách – **zastupitelská demokracie**)

Dosahování konsenzu ve větších skupinách sebou nese významné náklady!

Jak velká většina je potřeba k přijetí rozhodnutí?

- méně než prostá většina vede k potenciálně nekonzistentnímu hlasování
- prostá většina obvykle vede k vyhovujícímu poměru nákladů a výnosů při dosahování rozhodnutí
- Větší než prostá majorita se potom používá k velmi významným (konstituálním) záležitostem

Ústava ČR: „Politické rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním.“

2.2. PŘÍMÁ DEMOKRACIE

Hlasovací pravidla

1. Kdo může hlasovat?
2. O čem se bude hlasovat?
3. Kdy bude návrh přijat?

#1: Kdo může hlasovat?

- Kdo nemůže (děti, budoucí generace) → zadlužování na úkor budoucích generací?
- Všeobecné volební právo → vyšší podpora přerozdělovacích politik?

#2: O čem se bude hlasovat?

- Principy nastavování agendy, o které se bude hlasovat mohou mít významné dopady na konečný výsledek hlasování
- Konkrétně je pak významné pořadí hlasování, pravidla pro schválení návrhu a možnost opakovaného hlasování.

Condorcetův paradox (cyklení)

Volič	Preferovaná politika
A	$\pi_1 > \pi_2 > \pi_3$
B	$\pi_2 > \pi_3 > \pi_1$
C	$\pi_3 > \pi_1 > \pi_2$

Majoritní hlasování: V párovém hlasování π_1 porazí π_2 , π_2 porazí π_3 a π_3 porazí π_1 .

Důsledky: Majoritní hlasování vede k nejednoznačnému výsledku.

Princip: Pokud používáme majoritní hlasování, ve kterém je vítěz prvního párového hlasování nasazen proti tomu zbývajcímu, potom pořadí hlasování určí celkového vítěze

#3: Kdy bude návrh přijat?

- Jak velkou většinu potřebujeme ke schválení?
- Čím větší je potřebná většina ke schválení, tím obtížnější je přijmout návrh
- Podmínka jednomyslného schválení velmi ztěžuje možnost přijetí návrhu (politiky)
- Aplikace: Většinový x poměrný volební systém
→ který kandidát bude zvolen

Nejednoznačnost majoritního hlasování - cyklení

- V důsledku Condorcetova paradoxu může docházet k nestabilitě většinového hlasování → vždy se může zformovat nová koalice, která zvrátí původní rozhodnutí.
- Řešení paradoxu:
 - a) zvýšení považované většiny
 - b) teorém mediánového voliče

Teorém mediánového voliče (MV)

Teorém mediánového voliče uvaluje **restrikce na preference** voličů a vede tak k jednoznačnému výsledku většinového hlasování – Black (1948)

Stanovuje, že za daných předpokladů většinové hlasování vede ke stabilní rovnováze, kdy vybranou politikou je ta, kterou preferuje **mediánový volič**.

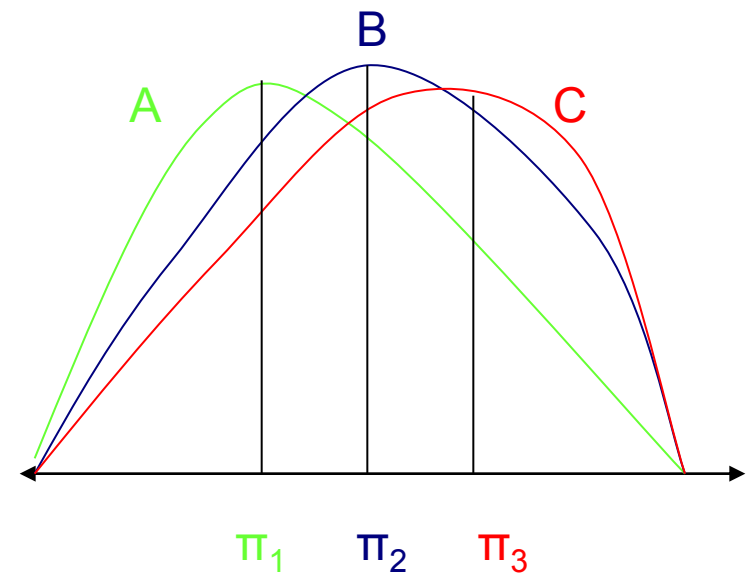
Předpoklady modelu MV

- 1) Preference voličů jsou definovány v rámci jedné dimenze - jsou **jednorozměrné**
- 2) Preference každého voliče jsou v rámci této dimenze **jednovrcholové**

Mediánový volič

- Pokud jsou preference voličů v rámci jedné dimenze, mediánový volič (tj. volič se stejným počtem voličů na obou stranách; B) nemůže prohrát ve většinovém hlasování.

Rozložení preferencí:

Teorém mediánového voliče

Volič	Preferovaná politika
A	$\pi_1 > \pi_2 > \pi_3$
B	$\pi_2 > \pi_3 > \pi_1$
C	$\pi_3 > \pi_2 > \pi_1$

Majoritní hlasování: V párovém hlasování π_2 nemůže prohrát.

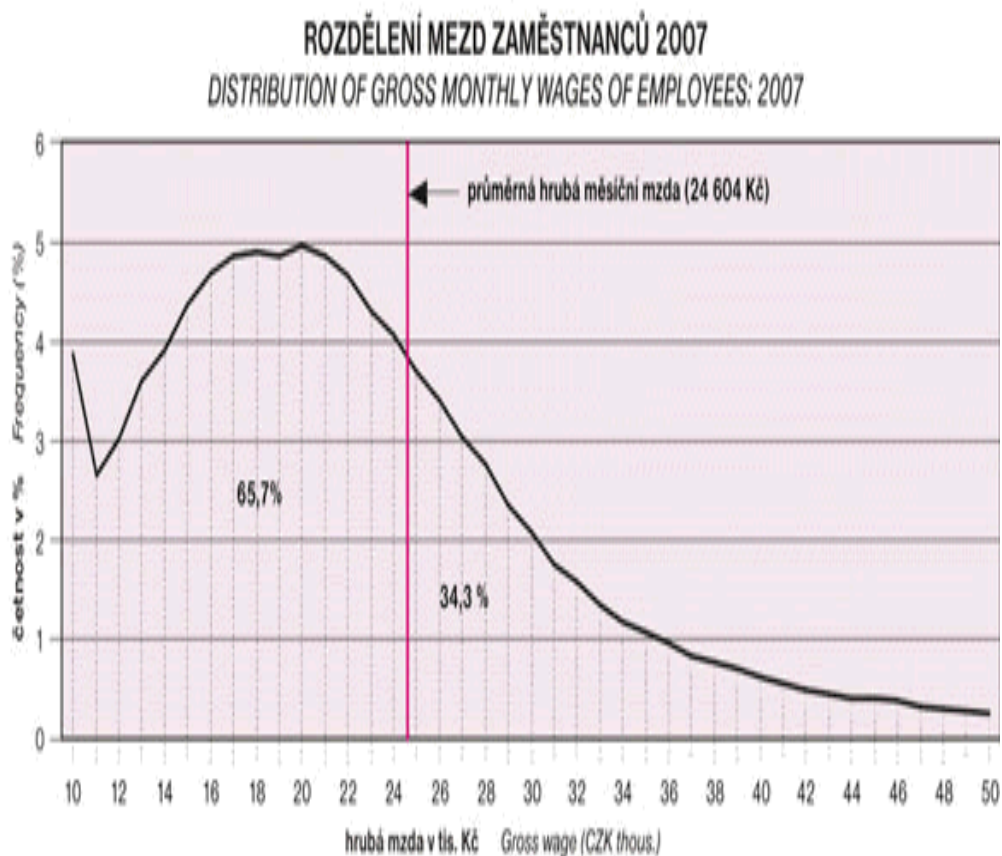
Důsledky: Majoritní hlasování vede při jednovrcholových preferencích voličů k jednoznačnému výsledku.

Princip: Pokud používáme majoritní hlasování, ve kterém je vítěz prvního párového hlasování nasazen proti tomu zbývajcímu, potom při jednovrcholových preferencích π_2 nemůže prohrát.

Význam teorému MV

- **Jednoduchý** model pro politicko-ekonomickou analýzu → jednoznačné a silné závěry
- **Řeší problém cyklení** → v Condorcetově paradoxu jsou preference voličů dvouvrcholové
- **Limity modelu:** jediné téma agendy, jednovrcholové preference → složitost politické agendy, racionalita voličů

Aplikace: Teorém MV a rozdělení mezd

Otázka:

Pokud by se v referendu hlasovalo o zavedení daně z příjmů od jaké výše by bylo aplikováno ?

2.3. ZASTUPITELSKÁ DEMOKRACIE

Zastupitelská demokracie

Přímá demokracie funguje pouze v malých skupinách nebo ve výjimečných případech (volby, referenda).

Pro běžné každodenní rozhodování o veřejných záležitostech by náklady na její provádění byly prohibitivní.

Proto v každém systému s velkým počtem voličů se demokracie stává **zastupitelskou** (reprezentativní).

→ je nutné zvolit zástupce

→ „Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.“ Ústava ČR, čl. 2

Zastupitelská demokracie

Pokud mají zastupitelé stejné preference jako voliči → není problém (pokud by měli všichni stejné preference, stačil by 1 zastupitel)

Pokud zastupitelé nemají stejné preference jako voliči → vzniká problém **správce a pána**.

Zastupitelská demokracie jako aplikace problému pán-správce

- Pokud je počet občanů příliš velký → každá pozice nemůže být zastoupena v legislativním procesu
- Rozdíl mezi přímou a zastupitelskou demokracií → v zastupitelské demokracii voliči nějakým mechanismem vybírají správce (poslance), kteří nemají ohledně politik stejné preference jako oni

Delegace autority

- Voliči **delegují** rozhodování o politikách na zástupce.
- Zda zástupci zvolí politiky, které voliči preferují, závisí na **preferencích** zástupců a **pobídkách**, které jim voliči dají.
- Klíčovou roli v tomto problému pán-správce hrají **nedokonalé informace**

Dvouúrovňové rozhodování

- 1) Voliči zvolí zástupce
- 2) Zástupci zvolí politiku

Na obou úrovních se uplatňuje princip přímé demokracie, ale obě úrovně jsou vzájemně propojeny → voliči volí zástupce s ohledem na to, jaké politiky budou prosazovat a zástupci volí politiky s ohledem na další všeobecné volby.

2.4. SYSTÉMY DVOU POLITICKÝCH STRAN

Systemy dvou politických stran

Nejvíce studovaný model zastupitelské demokracie je systém **dvou politických stran**.

Předpoklady modelu:

Existuje **jednokomorový** parlamentní systém.

Politické strany jsou **oportunistické**, tj. zajímají se pouze o výhody spojené s vítězstvím ve volbách (moc, úřady, výhody, peníze).

Hlasování voličů je **deterministické**, tj. strany znají rozložení voličských preferencí, takže vědí s jistotou, jak se změna jejich volebního programu promítne do počtu volebních hlasů.

Mediánový volič a sblížování politik v zastupitelské demokracii

- Hotelling (1929), Downs (1957)
- Systém dvou politických stran
- Předpokládáme rozdělení preferencí jednotlivých voličů v souladu s teorémem mediánového voliče
- Rozložení preferencí je známo dopředu jak voličům tak kandidátům, všichni voliči volí, strany jsou oportunistické → *„...parties formulate policies in order to win elections rather than win elections in order to formulate policies.“ Downs (1957)*

Mediánový volič a sblížování politik (1)

Legenda:

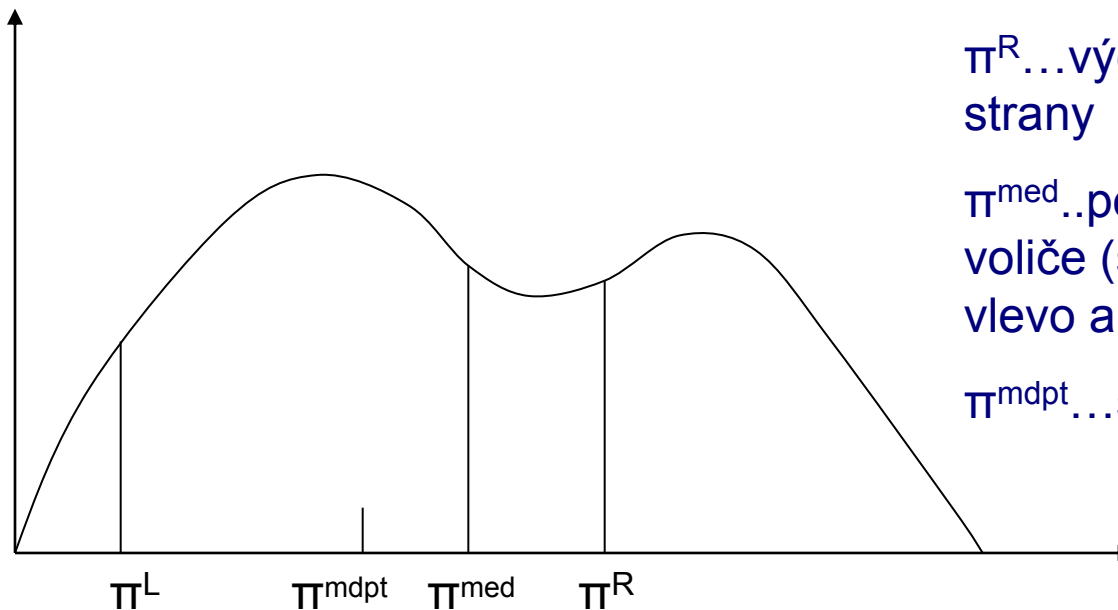
π^L ...výchozí pozice levicové strany

π^R ...výchozí pozice pravicové strany

π^{med} ...pozice mediánového voliče (stejný počet voličů vlevo a vpravo)

π^{mdpt} ...střed mezi π^L a π^R

Počet voličů

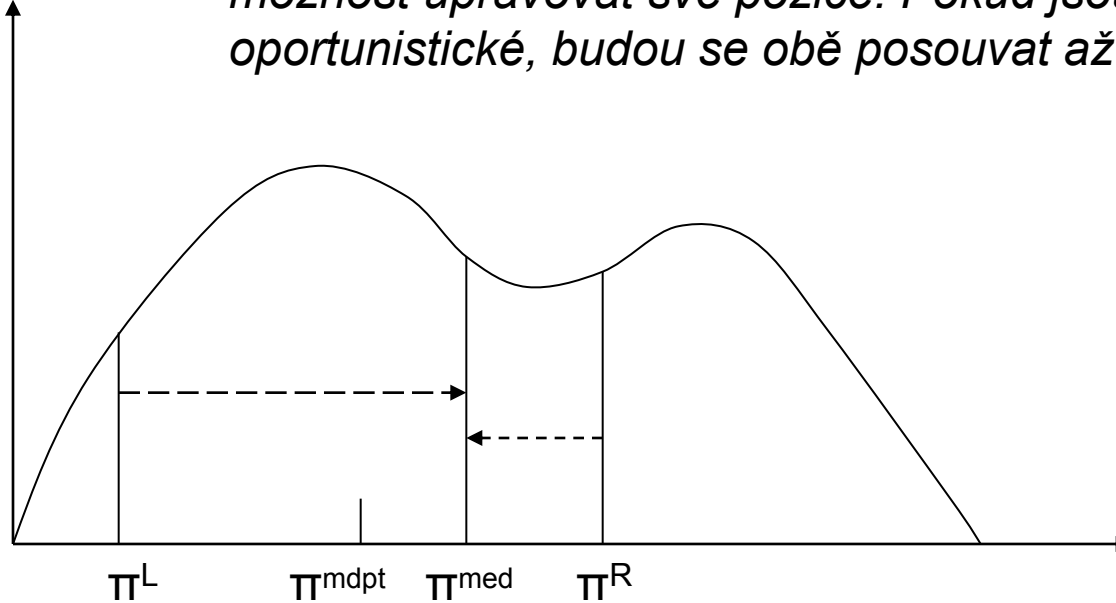
Preferovaná a skutečná politika

Mediánový volič a sblížování politik (2)

1) Při výchozí pozici stran vyhrává volby pravicový politik π^R , protože se k němu přikloní více voličů (všichni napravo od π^{mdpt})

Počet voličů

2) To ovšem není rovnovážný stav, pokud mají politické strany možnost upravovat své pozice. Pokud jsou strany čistě oportunistické, budou se obě posouvat až na pozici π^{med}

Preferovaná a skutečná politika

Hlavní závěr modelu

Za daných předpokladů by mělo docházet ke **sbližování programu** obou politických stran směrem k pozici mediánového voliče (střed politického spektra).

Problémy modelu

Lhostejnost voličů → pokud jsou pozice stran příliš blízko u sebe, voliči se mohou rozhodnout vůbec se voleb nezúčastnit

Odcizení → voliči se přestanou identifikovat s politickou stranou, která se jim příliš vzdálila

Vícedimenzionální rozhodování → politika neprobíhá v jedné dimenzi, ale řeší současně více otázek

Deterministické hlasování → realističtější je pravděpodobnostní hlasování

Literatura

A. Drazen: **Chapter 3:** Decisionmaking
Mechanism. ss. 60 – 82.